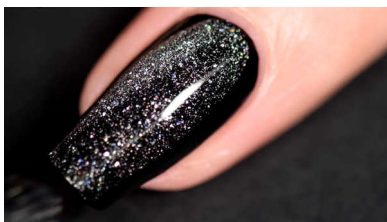


Maatschappij Hervorming



Ji-Fei Chen en haar Tear Gun.

Foto Ronald Smits



Still uit het videodrieluik van Koehorst en In 't Veld, dat het gebruik van mica in autolak en cosmetica aanklaagt.



Still uit het videodrieluik van Koehorst en In 't Veld, dat het gebruik van mica in autolak en cosmetica aanklaagt.

Naast schoonheid en gebruiksgemak is nu ook maatschappijverbetering een doel van design, zo is in Boijmans te zien. En, levert dat wat op?

JEROEN JUNTE

In Taiwan is het ongebruikelijk om openlijk van mening te verschillen met een hogergeplaatste, dus toen

Ji-Fei Chen tijdens haar studie aan de Design Academy Eindhoven harde kritiek kreeg van haar docent, stopte ze haar schaamte, verontwaardiging en boosheid in één enkele traan. Ze vermengde haar Taiwanese gereserveerdheid met de Hollandse directheid en bouwde een ingenieus apparaat dat één traan opvangt en befrist tot een rond ijskogeltje. Met haar Tear Gun kon ze die traan vervolgens naar haar opponent schieten.

Iets heel anders is het project Precious Plastic van de Eindhovense ontwerper Dave Hakkens. Kunststofafval wordt in zijn machine vermalen en omgesmolten tot alledaagse gebruiksvoorwerpen als een emmer of lampenkap. Hakkens' machine is zo eenvoudig dat deze overal ter wereld is na te maken; de instructies staan gewoon online. Het ontwerp biedt een praktische duurzame oplossing voor een afvalprobleem en mikt op de massa.

Genoemde ontwerpen, hoe verschillend ook, hebben één ding gemeen: 'De ontwerpers voelen zich verantwoordelijk voor de wereld', zegt Annemartine van Kesteren, conservator design bij Museum Boijmans Van Beuningen in Rotterdam. Daar is nu Change the System te zien, een tentoonstelling die aan de hand van veertig actuele projecten inzoomt op de 'veranderkracht van design'.

De jongste generatie ontwerpers buigt zich namelijk liever over maatschappelijke problemen dan over een gelikte loungestoel. Klimaatverandering, armoede, afval, dataprivacy, discriminatie, oorlog en vluchtelingen zijn in het museum overzichtelijk gereduceerd tot drie thema's: schaarste, conflict en meerstemmigheid. Aan ambitie geen gebrek: deze expositie is niets minder dan 'een manifest voor een betere wereld', aldus

samensteller Van Kesteren.

Dat design een toegevoegde waarde is bij het zoeken naar oplossingen voor de grote problemen van onze tijd wordt inmiddels breed onderkend en niet alleen door musea. Dagbladen en tv-talkshows besteden ruim aandacht aan Dave Hakkens' recyclemachine en aan andere bevlogen projecten van creatieve innovators. Terecht, meent Van Kesteren. 'Het zijn verwarrende tijden, waarin grote veranderingen op stapel staan. Ontwerpers kunnen daarin een cruciale rol spelen.'

Alle goede bedoelingen ten spijt, de daadwerkelijke impact van activistische ontwerpen is toch vaak klein. De Voddendoel van Tejo Remy en de Sloophoutkast van Piet Hein Eek boden begin jaren negentig ook al een alternatief voor bingblingdesign. Iconische ontwerpen zijn het, met een boodschap die aan actualiteit en zeggingskracht niets heeft ingeboet.

Maar dit conceptuele Dutch design heeft het koopgedrag niet kunnen veranderen, laat staan het hele kapitalistische systeem. Het is dus de vraag of de ontwerpen die op Change the System (zoals de hiernaast in een kader behandelde voorbeelden van Melle Smets en Koehorst en In 't Veld) dat wel kunnen. Van Kesteren: 'Natuurlijk biedt één ontwerper niet de oplossing voor complexe milieuproblemen. Maar ontwerpers zijn als geen ander in staat veranderingen in gang te zetten.'

Wat zouden de consequenties zijn als de mens zou krimpen in plaats van steeds maar langer worden? Over deze vraag boog kunstenaar-ontwerper Arne Hendriks zich met zijn onderzoeksproject The Incredible Shrinking Man. Hij concludeert dat we met een lichaamslengte van 50 centimeter

slechts 5 procent nodig zouden hebben van wat we nu aan energie, voedselvoorraad en andere grondstoffen verbruiken. Kortom, milieuprobleem en overbevolking zijn in één keer van tafel. Hoe die krimp tot stand komt, is in dit speculatieve scenario een medisch detail.

Hendriks is dan ook geen probleemoplosser, zegt hij zelf, 'maar een ontwerper van verlangens'. 'De wereld zit op een destructief pad door onze diep ingesleten obsessie met groei. Om dat te doorbreken is een fantasierijke gedachte nodig, die ruimte biedt aan nieuwe dromen. We fantaseren allemaal over seks, waarom dan niet over krimp? Mijn werk is een uitnodiging om een persoonlijke verandering te omarmen en verantwoordelijkheid te nemen.'

Bewustwording dus, en daarin schuilt volgens Van Kesteren de kracht van designprojecten als The Incredible Shrinking Man. Design gaat allang niet meer alleen over producten maar ook over het stellen van fundamentele vragen. 'Ontwerpers als Arne Hendriks zijn gefascineerd door de weeffouten in onze economische en ecologische systemen. Ze weten hoe grondstoffen worden gewonnen en wat de invloed van marketing is. Ze weten waarom H&M een fractie kost van Chanel. Het ontrafelen van deze systeemfouten is hun voornaamste drijfveer. En omdat ze niet afhankelijk zijn van dat systeem, zijn ze vrij om alternatieven te bedenken.'

Dit promoveert de ontwerper van probleemoplosser tot systeemhervormer. Waarmee het gevaar van simplificatie op de loer ligt. De ontwerper is het creatieve manusje-van-alles voor deze wereldproblemen. 'Als pasklare oplossing schiet dit soort bevlogen design vaak tekort. Maar als middel ter bewustwording werkt het uitstekend. Een kwaliteit van ontwerpers is nu eenmaal complexe kwesties te vereenvoudigen tot één verhelderend beeld of object', zegt

grafisch ontwerper Ruben Pater. Tijdens de laatste Kamerverkiezingen toetste hij uitspraken van politici aan de hand van grafieken en statistieken op waarheid. Zo legde hij feilloos bloot wanneer campagnetaal ontaardt in populisme of botte leugens. Pater had niet de pretentie een omwenteling van het politieke systeem in gang te zetten. 'De verwachtingen van design zijn vaak te hoog gespannen.' Het project is al geslaagd als kiezers zelf kritisch naar politici gaan luisteren. 'Design moet mensen emanciperen, hen helpen betere keuzes te maken.'

Change the System

. Museum Boijmans Van Beuningen, Rotterdam, t/m 14/1.

Wassen en ontrafelen

In Museum Boijmans Van Beuningen staat een tijdelijke wasserette waarin mensen tijdens het wachten met elkaar kunnen praten. Want waarom zijn we zo bang geworden een gesprekje met vreemden aan te knopen? Deze vraag inspireerde ontwerper Manon van Hoeckel tot een wassalon met wachtruimte. Ook kunnen museumbezoekers zelf producten maken van meegenomen afvalplastic of een workshop volgen waarmee ze de waarde van hun kleding kunnen ontrafelen.

Human Power Plant

Melle Smets: 'In een gebouw op de universiteitscampus in Utrecht mogen 750 studenten gratis wonen. Daarvoor moeten ze wel hun eigen energie opwekken met fitnessapparaten. Om hun huidige leventje voort te zetten, moeten ze zes uur per dag sporten. Als ze föhn, magnetron en warme douche niet gebruiken misschien vier uur. Absurd natuurlijk, maar niet absurder dan de huidige plannen voor transitie naar duurzame energie. Als heel het land draait op duurzame energie, is er door alle windmolens en zonnepanelen geen

plek meer om te wonen. We moeten niet nadenken over hoe we energie maken, maar over het gebruik ervan.'

Mica tryptich

Toon Koehorst & Jannetje in 't Veld: 'Mica is de grondstof die wordt gebruikt voor de glitters in zowel nagellak, lipgloss als autolak. De winning van mica in India gebeurt met kinderarbeid. In de cosmetische industrie wordt inmiddels stilgestaan bij deze uitwassen, in de auto-industrie niet. Met een videodrieluik willen we laten zien hoe complex globalisering is. Zodat ze uiteindelijk zelf kunnen bijdragen aan verandering. Achter bijna elk product in de supermarkt schuilt zo'n verhaal.'